

ZAKGIDS
Vlinders
van de Benelux

MEER DAN 100 SOORTEN
ONTDEKKEN EN HERKENNEN

Wil Leurs en Marc Guyt

KNNV Uitgeverij

adonisblauwtje

Voorwoord

Vlinders geven ons vaak een geluksmomentje als we spontaan zo'n kleurrijke verschijning tegenkomen. De verwondering is en blijft groot, zeker als we naar de metamorfose kijken. De gedaanteverwisseling van een teder rupsje naar pop en van pop naar vrije vlinder blijft iets wonderbaarlijks.

Op een zonnige februaridag kunnen we de eerste vlinders al zien vliegen in de ontwakende natuur, zoals de kleine vos, de Citroenvlinder of de prachtige dagpauwoog. Wakker geworden door het mooie weer gaan ze op zoek naar de eerste bloeiende planten. Die vroege soorten hebben als volwassen vlinder misschien wel op zolder of in je tuinschuurtje een deel van de herfst en de winter doorgebracht. Een van de eerste echte voorjaarsvlinders is het prachtige oranjetipje die soms al vroeg in maart rondvliegt. En vanaf dit moment komen er gedurende het jaar steeds meer soorten bij. Het merendeel van de soorten vliegt in het (late) voorjaar en de zomer, waarbij vooral de schrale (kalk)graslanden in Zuidoost-België erg soortenrijk zijn.

Van het vroege voorjaar tot ver in het najaar vliegen er vlinders in de Benelux. Of het nu in de stad is, je tuin of op een mooie wandeling in de natuur: vlinders

zijn in vrijwel elk landschapstype te vinden. Maar ook op je vakantieadres in binnen- en buitenland kun je deze prachtige verschijningen tegenkomen. Met deze zakgids kun je ook goed uit de voeten in de regio rondom de Benelux, inclusief de prachtige Eifel in Duitsland. Met de 111 soorten vlinders in deze zakgids zijn vrijwel alle vlindersoorten die in de Eifel vliegen ook vertegenwoordigd.

Het is voor een beginnende *vlinderaar* niet altijd even gemakkelijk om dagvlinders op de juiste naam te brengen. Naast de grote verscheidenheid zijn ze vaak ook erg vliegvlug of zitten met vleugels dicht, of juist open, waardoor niet alle kenmerken goed zichtbaar zijn. Vooral de witjes, blauwtjes en de parelmoervlinders lijken soms erg veel op elkaar; bovendien verschillen de mannetjes en vrouwtjes soms ook (subtiel) van elkaar. Met deze handige zakgids, met een combinatie van prachtige foto's en korte beschrijvingen, helpen we je op weg om alle dagvlinders, of het nu in je tuin is of tijdens een mooie wandeling in de natuur, makkelijker te kunnen determineren. Wij wensen je in ieder geval veel plezier op je ontdekkings-tocht!

Marc Guyt en Wil Leurs

Inleiding

Voor je ligt de *Zakgids Vlinders van de Benelux*. Deze gids is bedoeld om de dagvlinders in het veld makkelijk te kunnen determineren. De informatie is zo veel mogelijk beperkt tot wat je in het veld duidelijk kunt waarnemen en nodig hebt voor een juiste determinatie: hoe ziet de vlinder eruit, wat is de grootte van de vlinder, in welk biotoop vliegt de vlinder, in welke periode vliegt de vlinder en wat is zijn waardplant? Daarnaast is in één oogopslag te zien hoe algemeen de vlinder is. Verder geeft de gids ook informatie over hoe makkelijk de vlinder te herkennen is en of er soorten zijn die sterk op elkaar lijken. Om het geheel compleet te maken is er voor vrijwel elke soort een link naar de site van De Vlinderstichting, met nog meer informatie over de vlinder, en zijn er handige kijk-tips opgenomen. Bovendien geeft de gids ook nuttige informatie over tuinvlinders en kun je per soort zien wat je kunt doen om de vlinder te helpen in je tuin door middel van tuintips.

Deze gids is ideaal om mee te nemen als je in de Benelux vlinders gaat kijken, maar ook in de gebieden rond de Benelux, zoals de Eifel in Duitsland. Wij wensen je in ieder geval heel veel plezier in het veld, op zoek naar de prachtige dagvlinders, met deze handige en kleurrijke gids op zak!

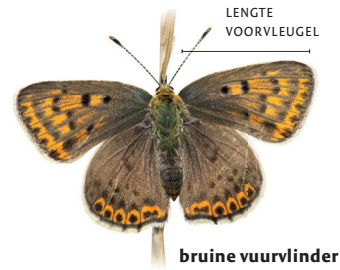
Determinatiehulp Om het zoeken te vereenvoudigen vind je achter in de gids een beknopte determinatiehulp van de belangrijkste soortgroepen. Per groep is aangegeven wat de gemeenschappelijke en de onderscheidende kenmerken zijn en een verwijzing naar de pagina's waar ze worden behandeld.

Vlindersoorten De gids is zo compleet mogelijk gemaakt voor de soorten die in de Benelux regelmatig voorkomen. Van sommige soorten is de kans dat je deze aantreft echter erg klein, omdat ze zeer zeldzaam zijn, zeer beperkt voorkomen of zelfs zijn uitgestorven voor de regio. De soorten komen ook allemaal voor in de Eifel en de zakgids is ook hier goed te gebruiken. Van elke soort is aangegeven welk type vlinder het is:

Standvlinder een vlinder die minimaal 10 jaar in een gebied voorkomt en die zich voortplant in dit gebied.

Zwerver een vlinder die (vrij) regelmatig buiten zijn normale areaal wordt waargenomen en soms ook tot voortplanting komt.

Dwaalgast een vlinder die zelden buiten zijn normale areaal wordt waargenomen en meestal niet tot voortplanting komt.

bruine vuurvlieder

Overwinteraar een vlinder die als imago de winter doorkomt.

Tuinvlinder een vlinder die in de tuin kan worden waargenomen, maar natuurlijk ook daarbuiten.

Exoot een vlinder die bijvoorbeeld met potplanten via de import ons land binnenkomt en meestal de winter niet overleeft.

QR-code Bij vrijwel elke vlindersoort is een QR-code opgenomen in de gids; deze code verwijst naar de online vlinder-gids van De Vlinderstichting. Hier vind je meer informatie over de vlinder.

Zeldzaamheid Met een kleur balk, die van rood (zeer zeldzaam) naar groen (zeer algemeen) verloopt, wordt aangegeven hoe algemeen een vlinder is in de regio. Soms is een vlinder zeldzaam, maar lokaal wel veelvoorkomend. Dit is aangegeven met achter de landcode.

Grootte

De grootte van de vlinder wordt aangegeven door middel van de lengte van de voorvleugel.

Herkenbaarheid

- onmiskenbaar
- redelijk makkelijk te herkennen
- moeilijk te herkennen, een of enkele zeer gelijkende soorten

Vliegtijden

Het maandoverzicht geeft aan in welke maanden een vlindersoort normaal gesproken vliegt. Sommige vlinders vliegen in meerdere generaties. Buiten de Benelux kunnen de vliegtijden afwijken. Dat is aangegeven met een arcering.

Generaties

Vlinders vliegen in 1, 2, 3 of 4 generaties. Tussen die generaties kan een periode zijn dat je ze weinig ziet; de vlinders van de vorige generatie hebben eitjes gelegd en zijn verdwenen, of de nieuwe generatie moet zich eerst nog tot vlinder ontwikkelen. Bij veel vlinders overlappen deze generaties waardoor er niet of nauwelijks een periode van afwezigheid is. Er zijn ook vlinders waarbij de generaties er net iets anders uitzien. NB: Dit betreft het aantal generaties in de Benelux, buiten de Benelux kan dit afwijken. ① ② ③ ④

Check

- Kruis de vlinders aan die je gezien hebt.

dwergdikkopje

Biotopen

Bij elke soort is aangegeven in welke biotoop de vlinder voorkomt. Daarnaast wordt de biotoop ook beschreven. Achter in de gids vind je een uitgebreider overzicht van biotopen.

LV Laagveen

Veengebieden, laagveen, (elzen)broekbossen, moerassen en rietlanden.

HV Hoogveen

Heiden, stuifzanden, vennen, (berken) broekbossen, blauwgraslanden en levend hoogveen.

STD Stedelijk gebied

Parken, plantsoenen, tuinen, ruderaal terreinen en lanen.

AGR Agrarisch cultuurlandschap

Hooilanden, graslanden, weilanden, akkerranden, akkers, ruige graslanden, kruidenrijke graslanden en schrale graslanden.

CUL Cultuurlandschap

Grazige ruigten, wegbermen, houtwallen, boomgaarden, uiterwaarden, dijken en groeves.

BOS Bosrijk gebied

Gemengde bossen, bosranden, loofbossen, bossen, bosachtige gebieden, zonnige bosplekken, open plekken in het bos, bospaden en struwelen.

KGL Kalkgraslanden

Bloemrijke velden die gedomineerd worden door kalkminnende planten.

BK Beekoevers

Beekdalen, berken- en elzenbroekbossen.

DN Duinen

Door de wind gevormd zanderig heuvel-landschap langs de kust en de grote rivieren.

Voorkomen en Rode lijst

Met landcodes is aangegeven of een soort voorkomt in Nederland (NL), België (BE) en/of Luxemburg (LUX). Van Nederland, Vlaanderen en Wallonië is ook de Rode lijst in deze gids verwerkt. Omdat Vlaanderen en Wallonië een eigen Rode lijst hanteren, komt de landcode BE in die gevallen te vervallen en vermelden we VL en/of WAL.

Soorten die op de Rode lijst staan, zijn aangegeven met rode letters, respectievelijk NL, VL en/of WAL.

Waardplanten

Bij de vlinders is aangegeven wat de waardplanten zijn. Aanvullend vind je achter in de gids een uitgebreid overzicht van waardplanten en de bijbehorende vlinders die hier gebruik van maken.

woudparelmoervlinder

bruine vuurvlieder

Vlinders in de tuin

Sinds enkele jaren organiseren De Vlinderstichting en Natuurpunt een landelijke tuinvlindertelling waar steeds meer enthousiaste tuineigenaren aan meedoen. Meedoen aan de landelijke tuinvlindertelling is erg leuk en ook zeer leerzaam en draagt bij aan de bescherming van onze dagvlinders. Door de informatie die verzameld wordt tijdens deze telling weten we welke dagvlinders onze tuinen bezoeken. De soorten die het vaakst zijn aangetroffen staan in de top 10; soorten als dagpauwoog, boomblauwtje, gehakelde aurelia en atalanta zijn een paar vertegenwoordigers uit deze top 10.

Mocht je de vlinders in je tuin een handje willen helpen door de tuin wat vlindervriendelijk te maken, dan kunnen De Vlinderstichting en Natuurpunt je daarbij adviseren. Zij helpen je bijvoorbeeld graag bij het maken van de juiste plantenkeuze. Dit doen ze onder andere door veel informatie te delen op hun websites. Daarnaast hebben ze een handig gratis boekje gemaakt met zeer veel bruikbare tuintips om je zo op weg te helpen.

icarusblauwtje

distelvlinder

Vlinders verdienen onze steun omdat ze het moeilijk hebben in de natuur. Door onze tuinen open te stellen voor vlinders kunnen we een bijdrage leveren bij het in stand houden van onze dagvlinders. We staan er wellicht niet bij stil, maar tegenwoordig wordt een groot deel van de biodiversiteit bepaald door onze tuinen. In stedelijke gebieden is de biodiversiteit groter dan een gemiddeld weiland op het platteland; oftewel, onze tuinen doen ertoe! Met een klein aantal plantensoorten die vlinders zeer aantrekkelijk vinden kun je het verschil al maken. Een vlinderstruik is een lust voor het oog; zeker als hij in de zomer bloeit en door tientallen vlinders bezocht wordt. Maar ook een mooie klimop die eind zomer/begin herfst bloeit is voor vlinders een waar nectarfeestje.

Vlinders in je tuin zijn de kers op de taart als het om meer natuurbeleving rondom je eigen huis gaat. Laat je inspireren door een bezoek aan de site van De Vlinderstichting en/of Natuurpunt. Met de plantenadviezen die zij op hun site geven kun je vrij gemakkelijk een mooie en aantrekkelijke tuin creëren voor vlinders.

Dagvlinders, de ambassadeurs van de natuur

Dagvlinders hebben iets bijzonders. Als we verliefd zijn, zeggen we dat we vlinders in onze buik hebben. Kortom, vlinders geven ons een soort van geluksgevoel. Dat begint al dicht bij huis, want van vlinders in onze tuinen worden we allemaal blij. Maar vlinders vertellen ons ook veel over de kwaliteit van de natuur. Met een stabiele populatie van vlindersoorten die specifieke eisen stellen aan hun leefomgeving weten we dat de natuurgebieden waar zij voorkomen robuust en gezond zijn. Maar bij een afname van een vlinderpopulatie weten we ook direct dat er iets goed mis is. Ze zijn een van de ambassadeurs uit de natuur die ons veel te melden hebben over de ecologie en de biodiversiteit in ons land. Zoals vroeger een kanarie in een kolenmijn, geven ze aan wanneer het goed mis is.

Door de stikstofdepositie en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen zien we een flinke achteruitgang van het gehele insectenbestand. Dus als we zeggen dat het voor een bepaalde vlindersoort vijf voor twaalf is, dan betekent dit tevens dat het voor veel meer soorten in zo'n specifiek gebied vijf voor twaalf is. Langzaam begint het besef te groeien dat we iets moeten doen om deze prachtige vliegende juweeltjes te behouden voor volgende generaties.

De Vlinderstichting en Natuurpunt zetten zich al vele jaren in om de vlinders te

beschermen. Door onderzoek te doen naar hun specifieke wensen zijn zij de afgelopen decennia veel te weten gekomen. Deze kennis helpt terreinbeheerders van natuurgebieden gericht te sturen op herstel en instandhouding van vlinderpopulaties. Zo weten we bijvoorbeeld al vrij lang dat de grote vuurvlinder (*Lycaena dispar*) niet zonder waterzuring (*Rumex hydrolapathum*) kan. Bij het maai-beheer wordt daar dan ook rekening mee gehouden en worden deze planten zo veel mogelijk gespaard.

Er zijn echter ook nog steeds heel veel vragen over vlinders die nog onbeantwoord zijn; daarom maken De Vlinderstichting en Natuurpunt zich hard om ook deze vragen te beantwoorden door gericht onderzoek te doen. Daarnaast vertellen vlinders ons ook dat het klimaat aan het veranderen is. Zo zien we dat soorten die in de Benelux hun zuidelijkste verspreidingsgebied hebben langzaam aan het verdwijnen zijn. Dit komt omdat het te warm en te droog wordt voor deze soorten. Maar we zien nu ook zuidelijke soorten juist meer richting het noorden opschuiven. Kortom, vlinders hebben ons zeer veel te vertellen en het zou goed zijn als we daar wat meer naar zouden luisteren.

Door lid te worden van De Vlinderstichting en Natuurpunt bied je de dagvlinders van de Benelux een helpende hand.

spiegeldikkopje

□ Koninginnenpage *Papilio machaon*

FR Grand porte-queue DU Schwalbenschwanz ENG Swallowtail

in Nederland vrij schaarse vlinder van vooral Zuid-Nederland | in België wijdverspreid maar nergens algemeen | standvlinder en zwerver | door de warmere zomers de laatste jaren talrijker | 32-41 mm | NL | BE | LUX AGR 🌱👁️: koningspage

Vliegtijd JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantal generaties 2-3

Zeldzaamheid NL BE

Biotop Komt vooral voor op zonnige kruidrijke terreinen waar veel nectar beschikbaar is.

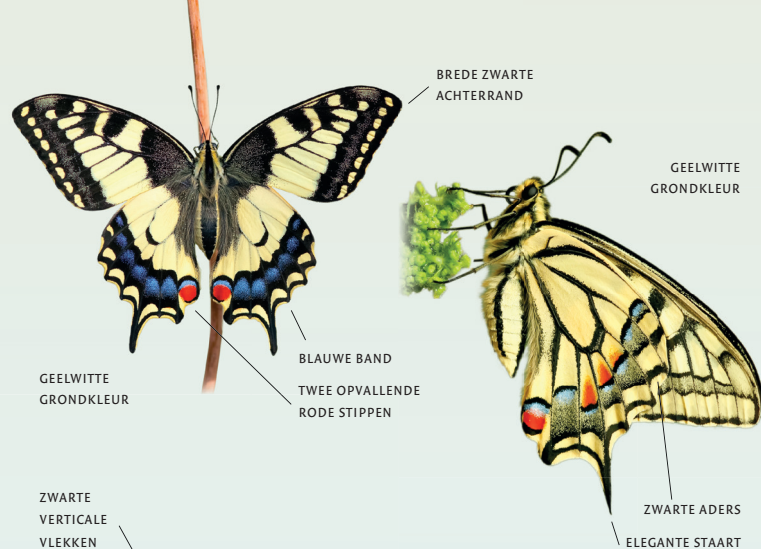
Waardplant(en) Vooral wilde peen. Maar ook andere schermbloemigen als dille, venkel en pastinaak.

Verspreiding Wijdverspreide maar schaarse vlindersoort in België en de zuidelijke helft van Nederland. Rukt door

warmere zomers op naar het noorden en zwervers zijn zelfs op de Waddeneilanden gezien.

Zoektip Zoek op warme dagen op bloemrijke ruige graslanden in het verspreidingsgebied.

Tuintip Plant nectarplanten in je tuin, zoals lavendel of een vlinderstruik.

GESLETEN EXEMPLAAR IS LICHTER VAN KLEUR

PRACHTIG GETEKENDE EN KLEURRIJKE RUPS

Wetenswaardigheden Een van de mooiste vlinders van de Benelux. Komt ook in Noord-Azië en Noord-Amerika voor. Vlinders zoeken hoge punten in het landschap op, zoals heuveltoppen of *terrils* (kunstmatige berg) in België.

Herkenning Grote opvallende geelachtige tot gele vlinder met een brede zwarte lijn op de voorvleugels. Heeft op de onderkant voorvleugels een blauwe band en twee opvallende rode stippen in de binnenrandhoek. Komt elegant over, zowel in zit als in vlucht, en heeft twee lange dunne staartpunten.

Koningspage *Iphiclides podalirius*

FR Flambé DU Segelfalter ENG Scarce swallowtail

in Nederland een dwaalgast | in België dwaalgast buiten een kleine populatie
in de provincie Namen in Wallonië | zwerver | 32-39 mm | NL | VL | WAL | LUX

KGL koninginnenpage

Vliegtijd JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantal generaties 2-3

Zeldzaamheid NL BE

Biotoop Komt vooral voor in warm open en droog bosrijk heuvellandschap met veel kalkgrasland.

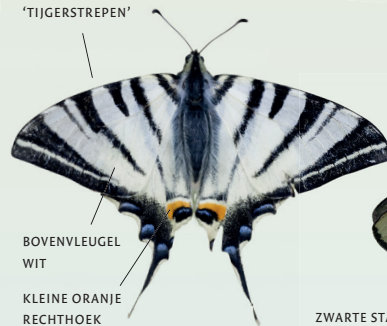
Waarplant(en) Sleedoorn, meidoorn, perzik- en appelboom en soms ook lijsterbes.

Verspreiding Dwaalgast in Nederland. Zeldzaam in België met naast zwervers ook een kleine populatie in Wallonië.

Zoektip Foerageert graag op vlinderstruiken.

Wetenswaardigheden De soort overwintert als pop.

ZWARTE
'TIJGERSTREPEN'

BOVENVLEUGEL
WIT
KLEINE ORANJE
RECHTHOEK

CRÈME GEEL
VAN KLEUR

ZWARTE STAARTJES
MET WITTE PUNT

KLEINE ORANJE
RECHTHOEK

DUNNE ZWARTE
ACHTERRAND
GELE ADERS

Herkenning Grote crèmeachtige tot witte vlinder met opvallende zwarte 'tjigerstrepes' op de voorvleugel en twee lange dunne staartjes ('zwaluwstaart') met een opvallende witte punt. De ondervleugel is minder zwaar getekend dan een koninginnenpage en met een dunnere zwarte achterrand waarbij de zwarte aders ontbreken. Komt fragiel over, zowel in zit als in vlucht, met een opvallende zeilende manier van vliegen.

□ Klein koolwitje *Pieris rapae*

FR Piéride de la rave DU Kleiner Kohlweißling ENG Small white

in Nederland algemeen en wijdverspreid | in België algemeen en wijdverspreid | standvlinder | 20-30 mm | NL | BE | LUX | STD | AGR | BOS | 🍷👁️: scheefbloemwitje, groot koolwitje en klein geaderd witje

Vliegtijd JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantal generaties 2

Zeldzaamheid NL BE

Biotoop Komt in een wijd scala van leefgebieden voor. Onder andere bloemrijke dijken, akkerranden, tuinen, parken, houtwallen en bosranden.

Waardplant(en) Kruisbloemigen zoals mosterdsaad, rapenzaad en koolzaad.

Verspreiding Wijdverspreid door de gehele Benelux.

Tuintip Plant een nectarplant in je tuin, bijvoorbeeld een vlinderstruik of lavendel.

♀
bkv

KLEINE
DONKERE
VLEK

VUILGEEL

GEEN ZWARTE
VLEKKEN
ZICHTBAAR
BIJ GESLOTEN
VLEUGELS

Herkenning Witte vlinder met op de bovenkant voorvleugels twee zwarte vlekken. Bij het vrouwtje zijn deze vlekken groter en intenser zwart. De topjes van de voorvleugels zijn zwart.

□ Groot koolwitje *Pieris brassicae*

FR Piéride du chou DU Großer Kohlweißling ENG Large white

in Nederland zeer algemeen en wijdverspreid | in België zeer algemeen en wijdverspreid | standvlinder | 28-32 mm | NL | BE | LUX | BOS | AGR | STD | 🌱👁️: klein koolwitje, klein geaderd witje en scheefbloemwitje

Vliegtijd JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantal generaties 2-3

Zeldzaamheid NL BE

Biotop Een soort die geen specifieke habitat voorkeur heeft, zolang er maar veel nectarplanten groeien, inclusief bloemrijke tuinen.

Waardplant(en) Diverse kruisbloemigen zoals zandraket, look-zonder-look, zeekool en diverse koolsoorten.

Verspreiding In Nederland, België en Luxemburg een wijdverspreide, nog

steeds talrijk voorkomende soort.

Tuintip Plant in je tuin een goede nectarplant zoals een vlinderstruik en/of plant kool in je tuin als waardplant en voedsel voor de rupsen.

Wetenswaardigheden Vertoont in sommige jaren trekgedrag. Een vrouwtje kan meer dan 1000 eieren leggen.

ZUIVER WIT VAN BOVEN
BREDE ZWARTE RAND

♂

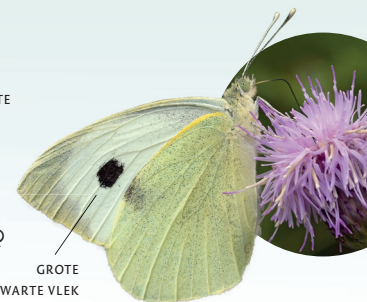
VLEUGELPUNT EN VLEKKEN VAGER

♀ (GESLETEN)

TWEE ZWARTE STIPPEN

♀

GROTE ZWARTE VLEK

♀

Herkenning Grootste witje in de Benelux. Hoofdzakelijk witte vlinder. De onderkant achtervleugel is geelachtig tot geel met een grote zwarte driehoek op de vleugelpunt van de voorvleugel. Het vrouwtje heeft twee zwarte stippen op de voorvleugel (deze zijn lichter bij sleet). Bij het mannetje ontbreken deze twee zwarte stippen. Lijkt veel op klein koolwitje en klein geaderd witje, maar heeft meer zwart op de vleugelpunt.

Klein geaderd witje *Pieris napi*

FR Piéride du navet DU Rapsweïßling ENG Green-veined white

in Nederland algemeen en wijdverspreid | in België algemeen en wijdverspreid | standvlinder | 20-24 mm | NL | BE | LUX **BOS** **CUL** **AGR** **STD** klein koolwitje, groot koolwitje en scheefbloemwitje

Vliegtijd JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantal generaties 2-3

Zeldzaamheid NL BE

Biotoop Iets meer gebonden aan natuurlijke gebieden als moerassen, bosranden, hooilanden, vochtige graslanden, maar ook parken en tuinen.

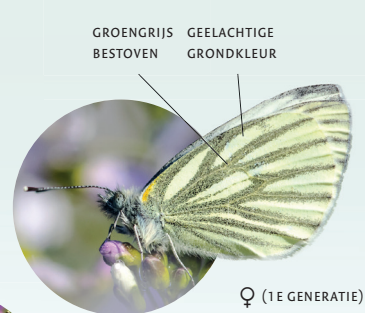
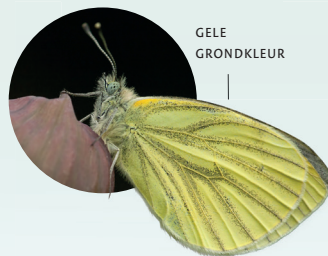
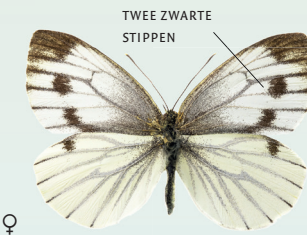
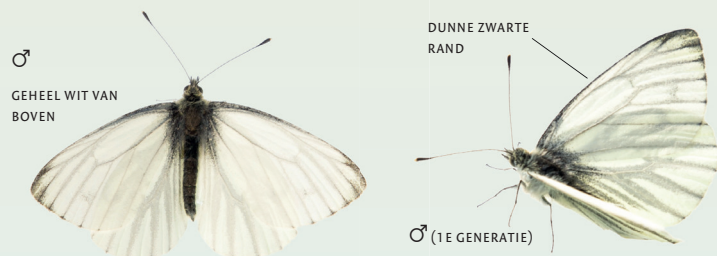
Waardplant(en) Hoofdzakelijk pinksterbloem en look-zonder-look maar ook andere kruisbloemigen.

Verspreiding In Nederland, België en Luxemburg een algemene soort in vooral

vochtige gebieden.

Tuintip Plant pinksterbloemen in je gazon en maai het gazon pas na de bloei van de pinksterbloemen.

Wetenswaardigheden Het klein geaderd witje overwintert als pop. De soort komt bijna in het gehele noordelijk halfmond voor.

♀ (1E GENERATIE)

♀ (1E GENERATIE)

♀ (2E GENERATIE)

ENKELE ZWARTE STIP

Herkenning Hoofdzakelijk witte vlinder. De onderzijde ondervleugel is geelachtig tot geel. Op de bovenzijde van de ondervleugel een opvallende zwarte vlek. De bovenkant van de voorvleugel heeft een zwartachtige rand, met één (mannetje) of twee zwarte stippen (vrouwje). De aders op de ondervleugel zijn groengrijs bestoven (minder duidelijk in de zomer). Lijkt in de zomer sterk op klein koolwitje.